Turkish Studies *Social Sciences*

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 1201-1222
DOI: 10.29228/TurkishStudies.24883
ISSN: 2667-5617
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 18.07.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.08.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (17.08.2019)-Referee 2 (17.08.2019)

This article was checked by iThenticate.

DEMOKRATİKLEŞME DÜZEYİ VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞME İLİŞKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Önder A. AFŞAR - Musa ATGÜR***

ÖZ

Demokrasi kavramına dair iki farklı yaklaşım, minimalist ve maksimalist yaklaşımlar, demokrasilerin niteliğini belirlemede önemli bir ayırım olarak ortaya çıkmıştır. Minimalist demokrasi yaklaşımı, demokrasi kavramının biçimsel yönünü esas almaktadır. Maksimalist yaklaşım ise demokrasiyi daha geniş bir çerçevede, niteliksel boyutlarıyla ve demokrasinin özüne ilişkin değerlerle ele almaktadır.

Birçok ülke demokrasi ile yönetilmesine rağmen, demokratikleşme düzeyi ve demokrasilerinin niteliği açısından aralarında farklılıklar görülür. Biçimsel anlamda, sadece prosedürel olarak işleyen demokrasilerin yanında, demokrasinin esasını teşkil eden asli değerleriyle birlikte işleyen nitelikli demokratik rejimler de vardır. Demokrasi yazınında demokrasinin niteliği kavramı ile kastedilen, özgürlük, eşitlik ve katılım gibi ilkelerinin hayata geçirilmiş olması, yönetimin halkı temsil edilebilme düzeyi, hesap verebilirlik ve halkın taleplerine duyarlı olunmasıdır.

Öte yandan, sosyal ve ekonomik yönden daha gelişmiş ülkelerin demokratikleşme açısından az gelişmiş ülkelere göre daha avantajlı bir konuma sahip oldukları ifade edilmektedir. Dolayısıyla sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi, demokratikleşme düzeyine etki eder iken aynı zamanda demokratikleşme düzeyi de sosyal ve ekonomik gelişme düzeyi üzerinde etkili olabilmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, E-posta: oaytacafsar@yahoo.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, E-posta: matgur@erbakan.edu.tr

Demokratikleşme ile sosyo-ekonomik gelişme ilişkisi üzerine farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu yaklaşımlardan biri de Modernleşme kuramıdır. Modernleşme kuramı, demokratikleşme ile sosyo-ekonomik gelişme arasında karşılıklı ilişkinin var olduğunu iddia etmektedir. Demokratikleşme ile kalkınma ilişkisini anlamaya dönük çabalar modernleşme kuramını ortaya çıkarmıştır.

Demokrasinin tüm ilke ve kurumlarıyla bir ülkede uygulanması, sosyal ve ekonomik koşulları hem etkilemekte ve hem de bu koşullardan etkilenmektedir. Bu çalışma, OECD ülkelerinde 2002-2017 döneminde demokratikleşme düzeyi ile sosyo-ekonomik gelişme arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada, Pedroni panel eşbütünleşme testi, panel sıradan en küçük kareler tahmin yöntemi ve panel Granger nedensellik test ekonometrik yöntemleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, OECD ülkelerinde demokratikleşme düzeyi sosyo-ekonomik gelişmeyi hem etkilemekte hem de sosyo-ekonomik gelişmeden etkilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Demokratikleşme Düzeyi, Sosyo-Ekonomik Gelişme, OECD Ülkeleri.

DEMOCRATICIZATION LEVEL AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT RELATIONSHIP: AN EXAMINATION ON OECD COUNTRIES

ABSTRACT

Two different approaches to the concept of democracy, minimalist and maximalist approaches have emerged as an important distinction in determining the quality of democracies. The minimalist approach to democracy is based on the formal aspect of the concept of democracy. The maximalist approach, on the other hand, deals with democracy in a broader context, with its qualitative dimensions and with values related to the essence of democracy.

Although many countries are governed by democracy, there are differences in the level of democratization and the quality of their democracies. In formal terms, there are not only procedural democracies but also qualified democratic regimes that function together with the essential values of democracy. The concept of the quality of democracy in the literature of democracy means that the principles such as freedom, equality and participation have been implemented, the level of representation of the public, accountability and sensitivity to the demands of the public.

On the other hand, it is stated that socially and economically more developed countries have a more advantageous position in terms of democratization compared to less developed countries. Therefore, while the level of social and economic development affects the level of democratization, the level of democratization can also affect the level of social and economic development.

Different views have been put forward on relationship between democratization and socio-economic development. One of these

approaches is Modernization theory. Modernization theory argues that there is a mutual relationship between democratization and social and economic development. Efforts to understand relationship between democratization and development have revealed of modernization theory.

It affects both social and economic conditions and is affected by these conditions implementation of democracy in a country with all its principles and institutions. This study aimed to examine relationship between democratization and social and economic development in OECD countries during the period 2002-2017. Pedroni panel cointegration test, panel ordinary least squares estimation method and panel Granger causality test econometric methods were applied in the study. The findings show that democratization level both affects social and economic development and is affected by socio-economic development in OECD countries.

STRUCTURED ABSTRACT

Ensuring the interoperability of democracy with all its institutions and establishing an understanding of democracy based on essence and quality instead of formal democracy and continuity of democracy is important in the social and economic development of countries.

This is a multidisciplinary study and in this study, it is sought to answer questions whether there is a relationship between democratization level and social and economic developments in a country. Also if there is a relationship, is it from democratization to direction of social and economic development? Or is there a mutual interaction? Or How effective is the level of democratization in terms of economic and social development? The study seeks answers to these questions.

The study aimed to examine conceptual dimensions of democracy and the prominent approaches on relationship between democratization and socio-economic development and to examine interaction between democratization and socio-economic development in OECD countries. In this context, different approaches to democracy were examined and these approaches have been compared. Accordingly, minimalist and maximalist approaches, formal and qualitative forms of democracy and modernization approaches that suggest the existence of the relationship between democratization and development are examined.

The concept of democracy is defined in different ways and different dimensions. A minimalist and selective model of democracy envisages a one-dimensional definition of democracy. Libertarian, egalitarian and pluralistic democracy came to the fore in two-dimensional definition. The third dimension of democracy, which demonstrates the quality and depth of democracy refers to the determination and implementation of policies that take into account the demands and expectations of citizens

The minimalist democracy approach emphasized the formal functioning of democracy, while maximalist democracy or qualified democracy emphasized the concept of civil and political rights and freedoms.

Efforts to understand the relationship between democratization and development have revealed the modernization theory. The theories based on modernization that take into consideration the structural dimensions of the relationship between democratization and economy have succeeded in explaining the subject.

Structuralist theory based democratization on social and class collective actions. Accordingly, long-term structural factors, variables, interaction between regime change and economic structure are emphasized, while explaining democratization, such as modernization theory.

Democracy and democratization practices vary from country to country. Also the interaction between democratization and socio-economic development may vary between countries. In this respect, it is important to examine this relationship and make econometric applications. Therefore the results of econometric application support theoretical framework and literature for some countries, while it does not support theoretical framework and literature for some countries. In addition, economic, social, political, cultural, historical and other factors affect democracy and at the same time are affected by democracy.

The study is an econometric applied study and different econometric model is determined to examine OECD countries. In this regard it is thought that the study will contribute to literature. Therefore, the study examined the relationship between democratization level and socio-economic development in thirty-four OECD countries for the period 2002-2017. For this purpose, in determining the econometric model for thirty-four OECD countries; human development index, government activity, political stability and absence of violence/terror, rule of law, quality of regulations, expression freedom and accountability concepts were used. Of these variables, human development index panel data were taken from the United Nations internet database and the panel data of the other five variables were taken from the World Bank Internet database. Panel data analysis was used as the econometric method and in this context, the coefficients of the econometric model were estimated by using panel ordinary least squares method to determine whether the coefficients of the variables determined for the model were significant. Pedroni cointegration test was applied to see the long-term relationships of the data. Then, Granger causality test was used to determine the presence and direction of causality between the variables.

All three methods used in the study revealed the relationship between democratization level and socio-economic development in thirty-four OECD countries and supported the modernization theory. The results of this study also supported the results of some previous studies in the literature, but did not support the findings of some studies.

The findings of this study are similar to those of Lipset (1959), Coleman (1960), Cutright (1963), Rustow (1970) and Huntington (1984) in terms of the relationship between democracy and socio - economic development. When the findings of the study are evaluated from the

democracy to direction of economic development, coincide with Lipset (1960), Huntington (1991), Inglehart and Welzel (2009) 's the findings.

Keywords: Democracy, Democratization Level, Socio-Economic Development, OECD Countries.

Giriş

Demokrasinin tüm kurumlarıyla ve ilkeleriyle işler hale getirilmesi ülkelerin sosyo-ekonomik yönden gelişmesi için önem arz etmektedir. Bu bağlamda, ülkedeki kurumların işleyişinde demokratik ilkelerin tam anlamıyla uygulanması başta sosyal, ekonomik ve diğer yönlerden olmak üzere toplumdaki bireylerin yaşam standartları üzerinde belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla, özellikle az gelişmiş ülkelerde olmak üzere, demokrasinin tam anlamıyla işlerlik kazanamaması neticesinde toplumsal yapı üzerinde oluşturduğu etkiler günümüzde de tartışılmaktadır. Bir yönetim şekli olarak demokrasi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişki günümüzde de merak uyandırmakta, geçerliliğini korumaktadır.

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte, demokratik yönetim anlayışı önem kazanmıştır. Liberal demokrasinin dünyada yönetim biçimi olarak önemli bir yönetim şekli olduğundan bahsedilirken, üçüncü dalga demokratikleşmeyle hız kazanan demokratikleşme çabaları, iktisadi kalkınma ve demokratikleşme ilişkisine odaklanan bir yapıda gelişmektedir.

Doksanlı yıllar ile birlikte, dünyada siyasal ve ekonomik yönden önemli gelişmeler olmuş, bu gelişmeler demokrasi uygulamalarını ve bu uygulamalara ilişkin demokrasi yaklaşımlarını da etkilemiştir. Zira, doksanlı yıllara kadar bazı ülkelerde otoriter yönetimlerin statükocu uygulamaları koruma endişesi, bireyin özgürlük alanına yeterince odaklanamayan ve katılımcı olamayan bir yönetim anlayışının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, geniş toplum kesimlerinin insani yaşam kalitesinin artırılmasını esas alan, karar alma süreçlerine kitlesel katılımı önemseyen görüşler yaygınlaşmış, demokratik kurumların ortaya çıkmasını sağlayan şartlar oluşmuştur. Bu gelişmeler ile birlikte, demokratik bir yönetim anlayışı geniş ölçüde kabul görmeye başlamış, bireyi merkezine alan bir kalkınma stratejisi benimsenir olmuştur.

Ekonomik büyüme ve kalkınma kavramları, bazen birbirinin yerine kullanılsa da esasen birbirinden farklı kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel itibariyle kalkınma kavramı geniş kapsamlı olup, hem nicel hem de nitel bir değişimi ifade etmek ile birlikte, hem ekonomik ve hem sosyal yapıdaki önemli bir değişimi kapsamaktadır. Bu çerçevede kalkınmada büyümeden farklı olarak, bütün toplumsal grupların artan refah düzeyinden daha fazla pay alması, refahın mümkün olduğunca dengeli ve adaletli biçimde dağılımı kalkınmanın temel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kalkınmayla elde edilen ekonomik kazanımlar, toplumsal sorunların çözümü açısından önem arz etmektedir (Başkaya, 2001). Sonuçta kalkınma, büyümeyi de kapsayarak ekonomik ve sosyal gelişmeleri ifade etmektedir. Kalkınmanın nihai amacının toplumsal refahı ve adaleti sağlamak olduğu bir gerçektir. Nitekim, Birleşmiş Milletler (BM)'in insani kalkınma tanımına göre bir ülkenin gelişmişlik seviyesi sadece ekonomik büyüme kriteriyle değil, bunun yanı sıra fertlerin yetkinlikleri değerlendirilerek ölçülmektedir. BM'ye göre, insani kalkınma kavramı uzun ve sağlıklı bir yaşama, bilgiye kolayca erişebilme imkanlarına sahip olmaya, kabul edilebilir bir yaşam standardını gerçekleştirilmeye ve büyümenin yanı sıra sağlık ve eğitim ölçütlerine odaklanmaktadır (UNDP, 2018).

Demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi inceleyen Lipset (1959, 1960), Coleman (1960), Cutright (1963), Rustow (1970) ve Huntington (1984) iktidar için yarışmacı seçimleri öngören demokratik yönetim ile ekonomik gelişme arasında pozitif bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre, ekonomik olarak gelişmiş bir ülke, demokrasiyi elde etmek ve sürdürmek için daha avantajlı bir durumdadır. Kalkınma ile demokrasi arasındaki ilişkiye dair karşıt görüşler de ileri sürülmüştür. Örneğin, O'Donnell (1973) ve Bauer (1981), hızlı ekonomik gelişme süreci sonunda

yeni, daha güçlü ve daha kalıcı bir otoriter yönetimin ortaya çıkacağını ve bu durumdan özgürlüklerin zarar göreceğini savunmuştur. Literatürde, benzer şekilde hızlı bir şekilde artan siyasal özgürlüğün maliyeti olarak ülke gelişmesini olumsuz etkileyeceği yönünde tartışmalara rastlanmaktadır. Ancak genel kanaata göre, sivil ve siyasal özgürlüklerin ve refah düzeyinin gelişmesi, demokratik yönetimler için de önemli bir motivasyon kaynağı olacağı, demokrasilerin niteliğini artıracak yönündedir.

Demokrasi ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, genel olarak demokrasinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için beş koşulun gerekli olduğu ifade edilmektedir. Bu koşullar; piyasaya daha fazla önem veren bir ekonomik yapının varlığı, daha yüksek bir refah düzeyinin sağlanması, yüksek düzeyde eğitim seviyesi, güçlü ve özerk burjuvazinin yer aldığı daha geniş sosyal çoğulculuk, tek tip bir kültürün varlığı yerine çeşitliliği ve uzlaşmayı esas alan hoşgörü bir kültürün varlığı olarak belirlenmiştir (Pourgerami, 1988: 124-126). Uzun vadede, ekonomik gelişmenin demokrasinin temelini oluşturduğunu ifade eden Huntington (1991), ekonomik gelişmişlik düzeyinin demokratikleşmeyi olumlu etkilediğini savunmaktadır. Buna göre, ekonomik açıdan gelişmiş bir ülkenin demokrasiye ulaşma ve onu sürdürme olasılığının daha yüksek bir ihtimal olduğu vurgulanmaktadır. Inglehart ve Welzel (2009) ise, ekonomik olarak belirli bir güce ulaşmış kişilerin kendini ifade etmeye ve siyasi davranışı belirleyen seçme hürriyetine daha çok önem verme eğiliminde olduğunu ve yöneticilerin belli bir noktadan sonra halkın gittikçe artan demokratikleşme taleplerini göz ardı etmelerinin zorlaştığını ileri sürmektedir. Buna göre, demokrasiye geçişi ve demokrasinin konsolide olmasını sağlayan ana etken, ekonomik gelişmişliğin uzun vadede yarattığı kültürel değişimdir. Bu bağlamda, ekonomik gelişmeden demokratikleşmeye uzanan bir çizgi geçerliliğini korumaktadır. Modernleşme süreci sonrasında, kalkınmayla birlikte demokratik kurumların gelişmesini sağlayan sosyal ve kültürel değişimler ortaya çıkmıştır.

Lipset (1960)'e göre, ekonomik açıdan gelişmiş olan ülkeler az gelişmiş ülkelere göre demokrasiyi yaşatma anlamında daha şanslıdır. Lipset (1960), ekonomik gelişme neticesinde toplumda orta sınıfların güçleneceğinden hareketle uzlaş, siyasal bilinç, katılım vb. değerlerin toplumda yerleşmiş olacağına işaret ederek iktisadi gelişmişlik ve siyasal kültür arasındaki ilişkinin varlığını incelemiştir (Kalaycıoğlu, 1995: 44). Ancak tarihsel örnekler açısından bakıldığında Almanya, ileri derecede kalkınmış bir ülke olmasına rağmen, demokrasi dışı faşist bir yönetim idaresine girebilmiş, diğer taraftan Hindistan ise, modernleşmemesine rağmen demokrasiyi benimsemiştir. Bu bakımdan Lipset'in (1960), demokrasi-modernleşme ilişkisine dair kuramı eleştirilmiştir.

Öte yandan minimalist demokrasi yaklaşımı, demokrasinin biçimsel anlamda mevcut olup olmaması ile ilgiliyken, maksimalist demokrasi ise daha çok demokrasinin özünü teşkil eden siyasal hak ve özgürlükler ve bu değerlerin ne derecede hayata geçirildiğine önem verir. Bu anlamda, Schumpeter ve Dahl'in ele aldığı şekliyle prosedürel bir başka ifadeyle minimalist demokrasi kavramından daha ziyade Morlino (2011), Diamond, Linz ve Lipset'in (Diamond, vd., 1995) ele aldığı gibi temel hak ve özgürlüklere ve vatandaş taleplerine duyarlı, hukukun üstünlüğüne saygılı kaliteli demokrasi anlayışı bu çalışma için daha tercih edilebilir durumdadır. Buradan hareketle bu çalışmada, demokratikleşme ile sosyo-ekonomik gelişme ilişkisini açıklamak için OECD'nin demokratikleşme düzeyini göstermek üzere belirlediği "hükümetin etkinliği", "siyasal istikrar ve şiddetin olmaması", "hukukun üstünlüğü", "uygulamaların kalitesi", "özgürlükler ve hesap verebilirlik" ilkelerinden oluşan kavramlar bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Çalışmada bu kavramlarla, bir ülkede yaşam kalitesini ve refah seviyesini göstermek üzere BM tarafından belirlenen insani kalkınma endeksi, ekonometrik yöntemlerle incelenerek, demokrasi ile sosyo-ekonomik gelişme arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmanın, ekonometrik uygulamalı bir çalışma olması nedeniyle literatürdeki uygulamalı çalışma boşluğunu doldurma potansiyeli ve OECD ülkeleri için farklı bir ekonometrik model belirlenmiş olması yönlerinden literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, demokratikleşme düzeyi ile sosyo-ekonomik gelişme arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla

çalışmada ilk kısımda demokrasinin kavramsal boyutları ve demokratikleşme düzeyi ile sosyo-ekonomik gelişme ilişkisini temel alan kavramlar ve kuramsal yaklaşımlar incelenmiştir. İkinci kısımda literatürde bulunan demokratikleşme düzeyi ile sosyo-ekonomik gelişme ilişkisi üzerine ekonometrik çalışmalar incelenmiştir. Üçüncü kısımda ise, OECD ülkeleri üzerine panel veri analizi yöntemleri kullanılarak demokratikleşme düzeyini temsil eden değişkenler ile insanî gelişme endeksi değişkeni arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Son kısımda ise çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada ekonometrik uygulama için OECD ülkelerinin tercih edilmesinin nedeni, sözkonusu ülkelerin hem dünya ekonomisinde önemli bir paya sahip olması hem de demokratik uygulamalar açısından olumlu gelişmelerin yaşanmış olmasıdır.

1. Demokrasi, Demokratikleşme ve Sosyo-Ekonomik Gelişme İlişkisi: Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar

Demokrasi kavramı hakkında ve demokrasinin ana ilkelerine dair üzerinde ittifak edilen genel geçer bir tanımla yapmak zor olsa da, biçimsel olarak var olup olmamasına, bunun yanısıra özü itibarıyla bir ülkeye yerleşmiş olup olmamasına göre, çeşitli ilkeler ile birlikte (Collier and Levitsky, 1997: 438) farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Demokrasi ile ilgili günümüzdeki tartışmalar, daha çok demokratikleşmenin ne olduğu, demokrasinin pratikte nasıl işlediği konuları etrafında şekillenmektedir (Heywood, 2011:112).

Şüphesiz, demokrasiyi seçimlerden ibaret olarak görmek eksik bir bakış açısıdır. Bu bağlamda demokrasiyi sadece yöneticileri belirleyen seçimlerle bir tutan, literatürde minimalist kuram olarak tabir edilen tanımlamalar, demokrasi kavramının özünü ihmal etme riski taşıdığından yeterli görülmemektedir. Demokratikleşme çalışmalarında, demokrasinin asgari koşullarını belirleyen minimal demokrasi tanımlarının ötesinde, demokrasinin bir ülkede bütün kurum ve kurallarıyla işlerliği ve toplumda yerleşmesini esas alıp demokrasinin kalitesini öne çıkaran, nitelikli demokrasi kavramı öne çıkmıştır (Schmitter and Guilhot, 2000: 131-46; Lijphart, 1999: 275-307). Sahip olduğu özellikler açısından demokrasi tanımlarını sınıflandırmada Bollen ve Paxton (2000), boyut kavramını kullanarak demokrasiyi sahip olduğu özelliklere göre boyutlu olarak değerlendirmeye tabi tutmuşlardır. Demokrasiyi prosedürel anlamda biçimsel tanımlamalarla tek boyutlu olarak tanımlayan yaklaşımlara ek olarak demokrasi kavramına, esasını oluşturan özüne dair, özgürlük ve eşitlikle ilgili bir boyut daha eklenerek, kavramın iki boyutlu tanımlamalar da geliştirilmiştir. Tüm bunlara ilâve olarak demokrasinin niteliğine katkı sağlayan, kalitesine işaret eden, vatandaşların gündelik hayatta etkilerini görebilecekleri, yönetimden beklentilerini karşılayacak olması anlamında Morlino (2011) bir üçüncü boyutu da ilave ederek demokrasinin niteliğini gösteren tanımlamalar geliştirmiştir. Sözkonusu farklı boyutları dikkate alınarak yapılan ve demokrasi-kalkınma ilişkisini açıklamada üç boyutlu yaklaşım, düzenli serbest seçimler yanında temel demokratik değerlerin uygulanmasının önemli olduğunu göstermesi açısından faydalı bir açıklama çerçevesi sunmaktadır.

Öte yandan, kuramsal olarak tanımlanan ideal demokrasiler ile mevcut uygulamaları arasında fark olduğu muhakkaktır. Dahl'ın, ideal demokratik düzenle günümüz dünyasında mevcut örnekleriyle poliarşi olarak tanımladığı yönetim şekilleri arasındaki fark kapatıldığı ölçüde, demokrasi kaliteli hale gelecek, vatandaşların taleplerine duyarlı olarak işleyecektir. Bu anlamda, mevcut demokrasilerde ideal olana yaklaşıldığı oranda demokrasinin niteliği artacaktır. Gerçek hayata nasıl yansıdığı, insanların gündelik yaşam kalitelerini ne kadar artırdığı demokrasinin kalitesi ile ilgili bir konudur. Tilly (2014)'nin demokrasi sınıflandırmasında görüldüğü gibi, bir demokratik yönetimin ülkenin hayat şartları ve toplumsal refaha katkısı ve bu doğrultuda uygulanan politikaları sonuçları itibarıyla ele alan özcü (*substantive*) demokrasi yaklaşımı da buna vurgu yapmaktadır.

Tek boyutlu demokrasi yaklaşımı Schumpeter (1970)'in demokrasi modeline dayanır. Bu model minimalist ve seçimsel bir demokrasi anlayışını yansıtır. Buna göre, demokrasi serbest, özgür, çok partili seçimler ve herkesin aday olabildiği bir sistem varsa orada demokrasi var demektir.

Schumpeter (1970)'in demokrasiyi seçimlerden ibaret gören tek boyutlu yaklaşımından ayrı olarak Dahl (1989), seçimlerle birlikte özgürlükleri de kapsama dahil ederek demokrasiyi iki boyutlu bir kavram olarak incelemiştir. Buna göre, ikinci boyut özgürlükler boyutudur. Demokrasi serbest seçimlerden başka, ifade özgürlüğü, basın-yayın özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü ile anlamlıdır. Temel hürriyetler, aynı zamanda seçimlerin daha serbest, özgür gerçekleşebilmesi için ihtiyaç duyulan koşulları sağlar. Ancak, Dahl (1989)'ın bu demokrasi yaklaşımı da minimalist demokrasi kapsamında değerlendirilmiştir (Schmitter and Karl, 1991: 81). Seçimsel demokrasi tanımlarında, demokrasi tek boyutta, yalnızca seçimlerden ibaret ele alındığından, demokrasinin özünü oluşturan asli değerleri yeterince dikkate alınmamaktadır. Asgari biçimsel koşulların varlığı, minimalist demokrasi tanımı için yeterlidir. Demokrasiyi sadece usule ilişkin görüp seçimle bir tutan bu anlayış, esasla ilgilenmediğinden yeterli görülmemektedir.

Demokrasi ve demokratikleşme yazınında temel koşulları inceleyen, demokrasiyi biçimsel anlamda ele alan minimalist yaklaşımdan farklı olarak demokrasinin kalitesine vurgu yapan, özünü ön plana çıkaran maksimalist tanımlar da yapılmıştır. Şekilden ziyade içeriği esas alan, kapsamlı, sonucu önemseyen ve demokrasinin niteliğini gösteren tanımlar bu kapsamdadır. Vatandaşların isteklerine duyarlı olan özgürlük ve eşitliğin tam anlamıyla hayat bulduğu nitelikli demokratik rejimlerin vatandaşların gözünde meşruiyeti artacaktır. Böylece demokrasi gelişmek ve sağlamlaşmak üzere zemin bulabilecektir. Demokrasinin nitelikli bir yapıda olması topluma yerleşmesini de kolaylaştıracaktır. Demokrasinin niteliği kavramı, bir rejimin eşitlik ve katılım ilkelerini ne oranda hayata geçirdiği, halkını temsil etme düzeyi ve hesap verebilirliği kapsamaktadır. Demokrasinin niteliği, bir siyasal sistemin asli demokratik ilkelere tam olarak bağlı olmasını ve bunları yerine getirme durumunu ifade eder (Lijphart, 2011: 17–18). Bu bakımdan kalitesi yüksek veya nitelikli demokrasi, toplumun bütün kesimlerini ve onların taleplerini dikkate alan bir rejim olarak, demokrasinin kurallarına göre işbaşına gelmiş nispeten istikrarlı ve meşru bir yönetimin, siyasal hesap verebilirliğin, eşitlik ve özgürlüğün var olduğu bir idare şekli olarak açıklanabilir. Hukuk kuralları yöneten yönetilen herkesi bağlar ve vatandaşlar yönetim sürecinin bir parçası olarak siyasal ve toplumsal yaşama etkin olarak katılmakla sorumludurlar.

Seçimler ve özgürlüklerden oluşan ilk iki boyuta ilâve olarak, demokrasinin kalitesini belirleyen üçüncü boyut, vatandaşların isteklerini dikkate alan uygulamaların sonuçlarıyla değerlendirilmektedir (Morlino, 2011: 220; Morlino and Diamond, 2004: 27-29). Bu yaklaşım, istikrarlı ve meşru yönetimler, dayanıklı ve kaliteli demokrasileri esas alır. Böyle bir demokrasi anlayışıyla, şekli olmanın ötesinde vatandaş taleplerine duyarlı, asıl anlamına uygun bir demokrasi inşa edilebilir. Demokrasilerin kalitesine vurgu yaparak demokratik uygulamaların hayata geçirilebildiği bir aşamaya işaret eden üçüncü bir boyutla vatandaşların hükümetten beklentilerini karşılayacak bir siyasetin takip edilmesi kastedilmektedir. Vatandaşların beklentilerinin karşılanmadığı bir rejim, biçimsel olarak demokratik görünse de tam manasıyla nitelikli olamayacaktır. Bu çerçevede katılım, yarışmacı seçimler, hesap verebilirlik gibi ilkeler nitelikli demokrasinin ilk sütununu oluşturur ve demokrasinin prosedürel boyutuna ilişkin özellikler olarak sayılmaktadır. Tüm vatandaşlara eşit şekilde uygulanan, bağımsız ve tarafsız yargının denetlediği hukuk kurallarına bağlılık, hukukun üstünlüğü prensibini ifade eder. Hukukun üstünlüğü zayıfladığında, bireysel özgürlükler korunaksız hale gelmekte, sivil toplum zayıf kalmakta; kuvvetli olan birey ve gruplar daha ayrıcalıklı olabilmekte, görevini kötüye kullanma artmakta, yatay hesap verme zorlaşmaktadır. Bu durumda, demokrasinin temeli giderek zayıflamaktadır.

Hesap verebilirlik, seçilmişlerin ülke yönetiminde bulundukları sürece yaptıkları veya yapmadıklarından dolayı halka hesap vermesi durumudur. Seçimlerle halkın karşısına çıkan yöneticiler yeniden seçilerek ödüllendirilirler veya seçilmeyerek bir bakıma demokratik açıdan ceza almış olurlar. Kurumlararası hesap verebilirlikse, anayasal veya yasal kurumların hükümeti hukuka uygun denetlemesidir. Anayasa mahkemesi, meclis inceleme ve araştırma komisyonları, ombudsman, yargı gibi demokratik organlar hükümeti ve yöneticileri meşru çerçevede denetler (Morlino and

Diamond, 2004:23-25). Karşılıklı hesap verme temelinde (Schedler, 1999:13-28) yöneticilerle yönetilenler demokratik süreçte etkileşim içinde olarak, temel hak ve hürriyetler açısından iyi çalışan, toplumsal beklentilere duyarlı bir demokrasi ile nitelikli bir demokrasi tesis edilebilecektir.

Özetle, prosedüre ilişkin ilk boyutun yanında, demokrasinin doğası gereği asli unsurlarından olan içeriğine ilişkin ikinci boyutunu da özgürlük ve eşitlik ilkeleri oluşturur. Üçüncü olarak, demokratik uygulamaların sonuçlarının topluma yansıdığı, vatandaş beklentilerini dikkate almayı ifade eden sonuç boyutu bir demokrasinin nitelikli olup olmadığını belirleyen üç boyuttur. Üç boyutun birbiriyle uyumlu ve bütün halinde işler durumda olması, kaliteli demokrasiyi teşkil eder. Bunlardan birisinin eksik olması ülkede demokrasinin olmadığını göstermez ama böyle bir demokrasi nitelikli demokrasi olarak da kabul edilemez. Neticede topluma duyarlı, siyasal karar alma süreçlerinde vatandaşlara aktif rol veren bir demokrasinin meşruiyet zemini genişleyecek ve böylece demokrasi pekişecektir. O halde nitelikli bir demokrasi, temel hak ve özgürlüklere saygılı olarak tüm kural ve kurumlarıyla çalışır halde sağlam ve vatandaşlar taleplerine duyarlı bir yönetim biçimi olarak kabul edilir.

Diamond, vd. (1995)'e göre, maksimalist yaklaşım çerçevesinde demokrasiden söz edebilmek için üç temel koşulun varlığı gereklidir. Bu koşullar; tam rekabet; yüksek oranda siyasi katılım; eşitlik, düşünce, ifade, basın yayın, toplanma hürriyeti gibi başlıca siyasal hürriyetlerin hukuk çerçevesinde teminat altına alınması gibi ilkelerden oluşur. Şekli demokrasi yaklaşımından daha geniş bir anlayışla nitelikli demokrasi, hür basına, sivil topluma, çoğulcuğa, insan haklarına, yönetişime ve siyasal süreçlerde vatandaşların aktif katılımına özel önem atfeder (Kubicek, 2003:21). Prosedür boyutundan daha ziyade, demokrasinin özüne dair temel hak ve hürriyetlere büyük önem verdiğinden dolayı maksimalist demokrasi yaklaşımları gerçek manada demokrasi anlayışını yansıtır. Ancak bir demokrasinin nitelikli kabul edilebilmesi için sözkonusu bu ilkelerin çoğulcu bir anlayışla ve toplumla uyumlu bir şekilde gündelik hayatta bifiil uygulanıyor olması gerekir. “Uygulama” ve “sonuç” kelimeleri bu durumu özetler.

Demokrasi ile kalkınma ilişkisini anlamaya yönelik çabalar sonucunda modernleşme kuramı şekillenmiş, bu çerçevede Almond, Verba, Lipset, Lerner, Deutsch ve Pye gibi modernleşme kuramcılarının öncü çalışmaları bulunmaktadır (Uşul, 2008:478-479). Demokrasinin, bir ülkede iktisadi kalkınma ile birlikte bütün kurum ve kurallarıyla birlikte yerleşmesinin koşullarını inceleyen çalışmalardan modernleşme yaklaşımı ve yapısalcı yaklaşım başlıca iki yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Demokratikleşme ile ekonomik gelişme ilişkisi üzerine birbirinden farklı görüşler var olsa da, yapısal boyutu öne çıkaran modernleşme temelindeki kuramlar konuyu açıklayan faydalı bir kavramsal çerçeve sunmuştur. Bu kuramların belirlediği çerçevede, birtakım ülkelerin verileri incelenerek ekonomik gelişme ile demokratikleşme arasında ilişkinin varlığı incelenmiştir. Buna göre, iktisadi olarak iyileşen orta sınıfın genişlemesinin demokrasinin itici bir gücü olduğu savunulmaktadır. Lipset (1959), kalkınma ile demokrasi arasında pozitif bir ilişkinin var olduğunu iddia etmektedir. Bu iddianın temelinde, gelir düzeyinin artması ile birlikte demokrasilerin daha da güçlendiği düşüncesi yatmaktadır ve bir milletin gelir düzeyi ne kadar yüksek ise demokrasisinin de o kadar güçlü ve sürdürülebilir olacağı savunulmaktadır. Lipset (1959)'e göre, belirli seviyede gerçekleşen modernleşme ve sanayileşme düzeyi demokrasinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Modernleşme neticesinde, ekonomik kalkınma beraberinde siyasal ve sosyal gelişmeyi de olumlu yönde etkilemektedir. Artan gelir düzeyi ve eğitim seviyesiyle birlikte toplumsal sınıflar arasındaki çatışmalar da azalacaktır.

Ekonomik kalkınmayla birlikte vatandaşlık kültürü de demokrasilerin yerleşmesinde mühim bir konudur. Vatandaşlık kültür ve bilinci, vatandaşların siyasal sürece katılmasına ve farklı görüşlere anlayış göstermesine olanak sağlar. Böyle bir durum vatandaşların birbirleriyle ilişkilerinde ve yönetişim sürecinde hükümetle ilişkilerinde güven çerçevesinde beraber çalışmalarına imkan sunmaktadır (Almond ve Verba, 1963). Lipset (1959), modernleşme kuramı çerçevesinde demokrasi ile iktisadi kalkınma arasında olumlu bir ilişkinin var olduğunu ileri sürerken, demokratik siyasal

sistemi sürdürülebilir kılan etkenlerin başında kalkınmanın bulunduğunu ileri sürmektedir. Toplumsal refah düzeyindeki ilerleme, sanayileşme, şehirleşme ve eğitilmiş birey sayısındaki artış kalkınmanın temel unsurlarıdır. Dolayısıyla, kalkınmasını tamamlamış toplumlarda demokrasinin gelişme ve yaşama ihtimali daha yüksektir. Kısaca modernleşme kuramına göre siyasi, iktisadi ve sosyal etkenler birbiriyle etkileşim halindedir. İktisadi gelişmişlik ve siyasal kültür de demokratikleşme ile ilişkili olup, demokratikleşmeyi etkilemektedir. Demokratikleşmenin önemli bir nedeni olarak ekonomik gelişme, orta sınıfı genişletmekte ve daha eğitilmiş bireylerden oluşan orta sınıf bilinçli olarak demokrasiyi desteklemekte ve bu durum demokratikleşmeyi olumlu yönde etkilemektedir (Huntington, 1991: 140).

Modernleşme kuramı, kalkınma ile birlikte modernleşmenin doğrusal bir gelişme göstereceğini savunmaktadır. Moore (1966) ve Rueschemeyer vd. (1992) de, modernleşme kuramına yakın olarak yapısalcı kuramın da demokrasi ve iktisadi gelişmişlik arasında ilişkinin varlığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Moore (1966), sınıf ve güç yapısındaki değişimin modernleşmeye etkisini incelemiş, uzun zaman dilimi içinde görülen yapısal değişimleri analiz etmiştir. Moore (1966) ayrıca Japonya, Hindistan, Rusya, Çin, İngiltere, ABD ve Almanya gibi önemli ülkelerin modernleşme sürecinde geçirdikleri dönüşümleri incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre, bu ülkelerde devlet ve farklı sosyal sınıfların aralarındaki ilişki ve bu ilişkilerdeki değişim sosyal dönüşümlere sebep olmuştur. Ticari tarıma geçiş ile birlikte köylülerin sayısının azaldığı, toprak sahiplerinin gücünün sınırlandırıldığı, burjuvanın güçlendiği ve devletin de yeterince güçlü olmadığı durumlar demokratikleşme için ideal uygun koşulları sağlar. Moore (1966)'a göre demokratik gelişme için toplumsal sınıfların birbirlerini tahakküm altına almadığı, devlet-burjuvazi-aristokrasi arasında dengeli sınıfsal yapıların kurulması esastır. Aksi halde, Almanya ve Japonya'da bir dönem görüldüğü gibi güçlenmiş burjuva ve güçlü toprak sahipleri, merkezileşmiş kuvvetli devleti de yanlarına alarak faşist bir idari yapı kurabilmektedirler. Moore (1966)'ın Rusya ve Çin örneklerinde ise, güçlü köylü sınıfı varlığını sürdürürken toprak sahiplerinin gücünün azaldığı durumda, mutlakiyetçi devlet yapısında aşağıdan yukarıya doğru köklü bir idari değişime yol açmıştır.

Yapısalcı kurama göre, demokratikleşme bireysel eylemlerden daha çok toplumsal, sınıfsal kolektif eylemlere dayanır. Yapısalcı kuram, uzun süreli yapısal etkenler ve değişkenler üzerinde durmaktadır. Buna göre modernleşme kuramına paralel olarak demokratikleşmeyi açıklarken rejim değişikliği ile iktisadi yapı arasında ilişki kurulmaktadır. Modernleşme kuramlarında bütün ülkelerin benzer süreçleri takip ederek benzer bir modernleşme doğrultusunda ilerlediği varsayılır. Yapısalcı kuramda ise benzer şekilde her ülkenin kendi siyasal, sosyal, iktisadi koşulları gereğince kendine özgü biçimde demokratikleşme görülmektedir. Demokrasinin, iktisadi ve sosyal kalkınma gibi toplumsal koşulların neticesinde geliştiğini iddia eden bu kuramlara göre demokrasinin ortaya çıkışında ve yaşamasında ekonomik ve sosyal kalkınma birinci derecede önemlidir. Belirli toplumsal yapılarda, demokrasinin ortaya çıkıp gelişmesine ekonomik ve sosyal faktörler zemin hazırlamakta ve sonrasında ise demokrasi, ekonomik büyüme durumu ile kökleşmeye başlar. Dolayısıyla, demokrasinin gelişmesinde iktisadi büyüme ve sosyal şartlar önemli oranda belirleyicidir. Söz konusu kuramlar, genel olarak demokrasi ile sosyo-ekonomik gelişme arasında yakın bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hem modernleşme kuramı hem yapısalcı demokratikleşme kuramı, demokratikleşmede önceliği sosyal gelişmişlik ve ekonomik kalkınma gibi etkenlere verdikleri gibi, bu süreci, toplumsal dinamiklerin etkin rolünü öne alarak açıkladıkları için aşağıdan yukarı doğru bir demokratikleşme sürecini öngörmüşlerdir. Bunun yanısıra, modernleşme sürecinin doğrudan ve kısa vadede değil, uzun vadeli olarak demokrasiyi kolaylaştıran sosyal ve kültürel değişiklikleri meydana getirmesi beklenir.

Yetmişli yıllarda, ekonomik olarak kötü olmayan Latin Amerika ülkelerinde demokrasilerin çöküşü ve bunun yerine otoriter rejimlerin ortaya çıkması sonucunda, Lipset'in modernleşme kuramının geçerliliği sorgulanmaya başlanmıştır. Daha sonra Przeworski ve Limongi (1997) de yaptıkları bir araştırmada ekonomik gelişme düzeyinin demokrasiye geçiş olasılığını etkilemediğini, ancak artan refah düzeyinin demokratik rejimleri daha istikrarlı hale getirdiğini, ekonomik açıdan iyi

durumda olan ülkelerde rejimin daha dayanıklı olduğunu ifade ederek, demokrasi ile ekonomik gelişmişlik arasında bir korelasyonun bulunduğuna işaret etmişlerdir. Nitekim, demokrasiye geçiş ve demokrasinin sağlanması iki ayrı aşama olduğundan bu aşamalarda demokrasi için farklı etkenler belirleyicidir. Ekonomik gelişme demokrasiye geçilirken değil, demokrasinin sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığı için modernleşme kuramının açıklama gücü bu ayrımı dikkate almadığından dolayı tartışılmıştır (Przeworski and Limongi, 1997:177-178). Yine Bollen (1979), tarihsel açıdan koşullar değiştiğinden erken demokratikleşen ülkelerin, sonraki dönemlerde demokrasiye geçen ülkelere göre daha avantajlı olduğunu söylemektedir. Bollen (1979)'e göre, kalkınmasını daha önce tamamlamış ülkeler, iktisadi kalkınmayla birlikte siyasi bakımdan da gelişimini sağlamışlardır. Kalkınma sürecinde ifade hürriyetine, ferdiyetçiliğe ve eleştiriye açık demokratik yönetim anlayışının kabul görmesi bu yönde olumlu gelişmeler sağlamaktadır. Ayrıca, devletin ekonomiye fazla müdahale etmesinin siyasal olarak demokrasinin gelişmesine zarar vereceği ifade edilmektedir.

Öte yandan Landman (1999), modernleşme teorisinin temel iddiasının varlığını doğrulamak için demokrasi ile kalkınma arasındaki ilişkiyi zaman serisi veri setinden oluşan bir model ile açıklamaya çalışmıştır. Dünyada, farklı kalkınma seviyelerindeki ülkelerde kalkınma ile demokrasi arasındaki ilişkiyi iki değişkenli bir model kurarak açıklamıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, bölgesel faktörler de dikkate alınarak demokrasinin, kalkınmanın doğrusal bir fonksiyonu olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, hukukun üstünlüğü, temel sivil/siyasal hak ve özgürlükler, insan hakları gibi başlıca kriterlerin uygulanması açısından, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere göre daha başarılı olduklarını belirterek iktisadi kalkınma ve demokrasi arasındaki pozitif ilişkiye işaret etmiştir. Demokratik yönetimler, hukukun üstünlüğü, siyasal haklar, sivil özgürlükler, etkin yönetim ile birlikte siyasal istikrarı yakaladığı zaman toplumda oluşacak güven duygusuyla iktisadi anlamda gelişme ve kalkınmanın da önünü açacaktır. Benzer şekilde Dahl (2010), demokrasileri iktisadi bakımdan gelişmeye imkân sağlamada, diğer rejimlere göre daha elverişli olduğunu belirtmektedir. Zira demokratik rejimler, toplumsal eğitime öncelik vermekte ve bu sayede gelişen eğitimli işgücü ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Ayrıca demokratik rejimlerde yasalar daha güçlü, mahkemeler bağımsız, mülkiyet hakları daha güvenli olmakta; sözleşmelere bağlılık uygulamaları önemle takip edilmekte; hükümetin ve siyasetçilerin ekonomik sisteme müdahale etmeleri normal karşılanmamaktadır (Dahl, 2010: 70-71).

Diamond (1992), Lipset'in hipotezini yeniden formüle ederek iktisadi kalkınmanın göstergesi olarak Lipset'in kullandığı kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla büyümesi değişkeni yerine, İnsani Gelişmişlik Endeksi'nin kullanılmasının daha doğru olduğunu belirtmiştir. Sadece büyümeye ilişkin rakamsal göstergeler, ülkelerin durumlarını izah etmek için yeterli olmadığından kalkınma ve insani kalkınma kavramlarının incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, ekonomik büyümenin refah artışı sağlayamayabileceği düşüncesinden hareketle, kalkınma ve gelir artışı ile birlikte bunun insan hayatına olumlu bir şekilde yansımaları dikkate alan İnsani Gelişim Endeksi tercih edilmiştir. Bir ülkenin vatandaşları iktisadi olarak ne kadar iyi durumda ise, ülkeleri için demokratik bir sistemi tercih etme, başarıma ve sürdürme şanslarının o kadar yüksek olduğu ileri sürülmüştür.

Bu yaklaşım doğrultusunda bu çalışmada, demokratikleşme bağlamında sonucu araştırılan bağımlı değişken olarak insani kalkınma endeksi (HDI) esas alınmıştır. Buna karşılık çalışmanın ekonometrik modeli için demokrasinin varlığını ve kalitesini gösteren kavramlardan olan hükümetin etkinliği, siyasal istikrar, hukukun üstünlüğü, uygulamaların kalitesi, ifade hürriyeti ve hesap verebilirlik bağımsız değişken olarak belirlenmiştir.

2. Ekonometrik Literatüre Bakış

Demokrasi ile iktisadi kalkınma arasındaki ilişkiyi açıklayan kuramsal çalışmalardan başka, uygulamada bunların arasındaki ilişkiyi belirli kriterleri esas alarak ölçmeye çalışan ekonometrik çalışmalar da görülmektedir. Demokrasi ve sosyo-ekonomik gelişme literatürü konusunda farklı çalışmalar bulunmaktadır. Bu alanda uygulamalı çalışmalar henüz yaygın olmamakla birlikte,

çalışmaların çoğunluğunda demokrasi yönünden sosyo-ekonomik gelişme yönüne doğru ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan, Plümpert ve Martin (2003), seksenüç ülkede demokrasi düzeyi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1975-1997 dönemi için incelemiştir. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı çalışmanın ekonometrik modeli için; kişi başına gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) büyüme oranı, sabit yatırım, nüfusun doğal büyüme oranı, beşeri sermaye birikimi, ekonomik açıklık, demokrasi düzeyi ve kişi başına gelir değişkenleri ile birlikte tarife dışı engeller kukla değişken olarak belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, seksenüç ülkede sözkonusu dönemde demokrasi düzeyi ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Baryshnikova ve Wihardja (2011), ellisekiz ülkede, 1998-2006 döneminde demokratik rejimler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada dinamik panel veri analizi yöntemi kullanılmış olup, ekonometrik modelleme için belirlenen değişkenler; yönetim göstergeleri, hükümet istikrarı, yatırım profili, yolsuzluk, bürokrasi kalitesi, sabit etki, Gini katsayısı, nüfus, iç-dış çatışmalar, bölgesel gerilim ve etnik gerilim olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, demokratik rejimlerin ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğuna işaret etmiştir.

Amir-ud-Din vd. (2008), Pakistan'da, 1972-2005 döneminde demokrasi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. En küçük kareler tahmin yönteminin kullanıldığı çalışmanın ekonometrik modeli için; kamu harcamaları/gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH), toplam gelirler/GSYİH, kamu ve sosyal hizmetler/GSYİH, bütçe açıkları, Gini katsayısı ve demokrasi değişkenleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Pakistan'da 1972-2005 döneminde demokrasi ile ekonomik gelişme arasında belirsiz bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Miletkov ve Wintoki (2009), gelişmiş ve az gelişmiş yüzyirmiiki ülkede 1970-2000 döneminde, yasal kurumların kalitesi ile finansal gelişme düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Panel veri analiz yönteminin kullanıldığı çalışmada modelleme için, özel sektör kredileri, yasal kurumlar, yabancı doğrudan yatırımlar, yabancı yardımlar, GSYİH, devlet harcamaları, tropikal ve etnik bölünme değişkenleri belirlenmiştir. Panel veri analizi sonuçlarına göre, sözkonusu ülkelerde yasal kurumların kalitesindeki değişiklikler, finansal gelişme düzeyindeki değişiklikleri öngörememektedir. Buna göre, yasal kurumların ve finansal sektörün eşanlı olarak geliştiğini ve ülkeye özgü gözlemlenemeyen faktörler tarafından belirlendiğini göstermektedir.

Huang (2010), gelişmiş ve gelişmekte olan doksan ülkede 1960-1999 döneminde siyasal kurumların gelişimi ile finansal gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada ekonometrik yöntem olarak, panel veri analiz yöntemi kullanılmış olup, modelleme için GSYİH, ticari açıklık ve toplam yatırım değişkenleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, kurumsal gelişimin kısa dönemde özellikle de az gelişmiş ülkelerde finansal gelişme üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Boudriga ve Ghardallou (2012), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere 1984-2006 döneminde demokrasi ile finansal gelişme ilişkisini incelemiştir. Panel veri analiz yönteminin uygulandığı çalışmanın ekonometrik modeli için; reel GSYİH, ticari açıklık, sermaye açıklığı, kamu harcaması, rejim istikrarı, etnik dilbilgisi, politik kurum, bürokrasi kalitesi, politik sistem, politik federalizm ve polarizasyon değişkenleri belirlenmiştir. Çalışma sonuçları, hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelere demokrasinin finansal gelişme üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermiştir.

Zouhaier ve Karim (2012), Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde yer alan çoğunluğu Müslüman olan MENA (Middle East and North Africa) ülkelerinde 2000-2009 döneminde, demokrasi, yatırım ve ekonomik büyüme ilişkilerini incelemiştir. Çalışmada ekonometrik yöntem olarak, dinamik panel veri analizi yöntemi kullanılmış olup regresyon modeli için, kişi başına reel GSYİH büyüme oranı, sermaye formasyonunun GSYİH içindeki payı, ticaret hacmi, devlet harcamaları, finansal gelişme, siyasal haklar ve sivil özgürlükler değişkenleri belirlenmiştir. Panel veri analizi sonuçlarına göre, bir yandan demokrasi ile yatırımlar arasında diğer yandan sivil özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında önemli bir bağlantı tespit edilmiştir.

Ghardallou ve Boudriga (2014), gelişmiş ve gelişmekte olan yüzon ülkede 1984-2007 döneminde, demokrasi ile finansal gelişme arasındaki ilişkinin doğrusal olup olmadığını incelemiştir. Çalışmada ekonometrik yöntem olarak, panel veri analizi kullanılmış olup, ekonometrik model için; özel sektör kredileri, banka mevduatları, likit yükümlülükler, toplam endeks, reel GSYİH büyüme hızı, ticari açıklık, sermaye açıklığı ve kamu harcamaları değişkenleri belirlenmiştir. Çalışma sonuçları, demokrasinin doğrusal olmayan bir biçimde finansal gelişmeyi etkilediğini göstermiştir. Buna göre, demokrasinin finansal kalkınma üzerinde olumsuz bir etki oluşturduğu ve gelişmekte olan ülkelerde büyümenin arttığı bir eşik tespit edilmiştir.

Mandon ve Mathonnat (2015), gelişmiş ve az gelişmiş yüz kırk ülkede 1984-2007 döneminde, demokratik rejimler ile finansal gelişme ilişkisini incelemiştir. Panel veri analiz yönteminin kullanıldığı çalışmada ekonometrik uygulama için; politik kurumlar, finansal gelişme, kişi başına GSYİH büyüme oranı, enflasyon oranı, enflasyon oynaklığı, finansal açıklık ve ticari açıklık değişkenleri belirlenmiştir. Çalışma sonuçları, az gelişmiş ülkelerde demokratik rejimlerin uygulanması finansal gelişme için tek başına yeterli değildir. Bunun yanısıra anayasal düzenlemeler ile birlikte gelişmiş bir bankacılık sektörünün de finansal gelişmede önemli bir rol oynadığına işaret etmiştir.

Begović vd. (2017), gelişmiş ve az gelişmiş ikiyüzondört ülkede 1960-2013 dönemi için, demokrasi, finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkilerini panel veri analizi yöntemi ile incelemiştir. Panel veri analiz yönteminin uygulanması için belirlenen regresyon modeli için; finansal gelişme, kişi başına GSYİH, demokrasi düzeyi ve ekonomik açıklık düzeyi değişkenleri belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, demokrasinin gelişmesi finansal gelişmeyi pozitif yönde etkilemiş, finansal gelişme de ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemiştir.

Heshmati ve Kim (2017) yüz kırkdört ülkede 1980-2014 döneminde, demokrasi ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. Statik ve dinamik panel veri analiz yönteminin kullanıldığı çalışmanın ekonometrik uygulaması için, reel GSYİH, istihdam edilenlerin sayısı, sermaye stoku, teknolojik değişim, işgücü ve sermaye stoku değişkenleri ile birlikte demokrasi kukla değişkeni belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, yüz kırkdört ülkede, 1980-2014 döneminde demokrasinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Owusu-Sekyere ve Jonas (2017), Batı Afrika ülkelerinde 1970-2014 döneminde demokrasi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada panel veri analiz yöntemi ve Breusch-Pagan Testi kullanılmış olup, ekonometrik uygulama için; kişi başına reel GSYİH, beşeri sermaye gelişimi, kentleşme derecesi, teknoloji, sermaye yatırımı, işgücü ve demokrasi değişkenleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, Batı Afrika ülkelerinde sözkonusu dönemde demokrasi ile ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğunu göstermiştir.

Zghidi (2017), otuzbir Afrika ülkesinde 1986-2014 dönemi için siyasal istikrar, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu amaçla çalışmada öncelikle, siyasal istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. İkinci olarak, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki aktarım kanalları açıklanmıştır. Genelleştirilmiş momentler (GMM) yöntemi tahmin sonuçlarına göre, çalışmada incelenen Afrika ülkelerinde demokrasi ve siyasal istikrarın ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Nosier ve El-karamani (2018), MENA ülkelerinde demokrasinin ekonomik gelişme üzerindeki etkisini 1990-2015 dönemi için incelemiştir. Çalışmada, Panel Veri Analiz yönteminin uygulanmasında kişi başına GSYİH, ölüm oranı, ortaokul kayıt oranı, işçi başına sermaye formasyonu, kamusal büyüklük ve ticari açıklık değişkenleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, MENA ülkelerinde sözkonusu dönemde demokrasisi yerleşmiş ülkelerde demokrasinin, ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği, daha az demokratik olan ve yoksul ülkelerde ise demokratik gelişmelerin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini göstermektedir.

3. Ekonometrik Yöntem

Demokrasi seviyesi ile iktisadi kalkınma ilişkisini inceleyen bu çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Çünkü, bu alandaki veriler panel veri analizi uygulamaları için daha uygun durumdadır. Bu kapsamda, otuzdört OECD ülkesine ait 2002-2017 dönemini kapsayan verilerin logaritmik dönüşümleri yapılarak durağanlık analizi için öncelikle Levin, Lin ve Chu (LLC) ve Common Root-Breitung panel birim kök test yöntemleri uygulanmıştır. Panel birim kök testlerinin ardından panel verilerin eşbütünleşme testi, Pedroni eşbütünleşme test yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Pedroni eşbütünleşme testi uygulamasının ardından, aşağıda denklem (1)'de gösterilen modelin katsayıları en küçük kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. Son olarak, Granger nedensellik test yöntemi kullanılarak modelin değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkileri incelenmiştir. Bu kısımda, yukarıda belirtilen ve çalışmada kullanılan ekonometrik yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Panel Birim Kök Test Yöntemi

Levin, Lin ve Chu (LLC) ve Common Root-Breitung birim kök testlerinde "ortak birim kök vardır" olarak ifade edilen yokluk hipotezi (H_0) sınanmaktadır. Sonuç olarak, test istatistik değeri yüzde bir veya yüzde beş anlamlılık düzeylerine göre kritik değerlerden yüksek olduğu durumda yokluk hipotezinin reddine karar verilmektedir.

3.2. Panel Eşbütünleşme Test Yöntemi

Çalışmanın ekonometrik modellemesinde belirlenen değişkenlere ait panel verilerinin, kendi arasında uzun dönemde eşbütünleşik olup olmadığı Pedroni eşbütünleşme test yöntemi ile incelenmiştir.

Pedroni eşbütünleşme testi, eşbütünleşik vektörlerde farklı özelliklerin varlığına izin veren bir testtir. Bu test, dinamik ve sabit etkilerin panel kesitleri arasında farklılıklara izin vermesinin yanı sıra, alternatif hipotezin eşbütünleşik vektörlerinin kesitleri arasında farklılıklara da izin vermektedir (Yardımcıoğlu, 2013: 61-62).

Pedroni eşbütünleşme testi, belirli bir gecikme değeri uzunluğuna göre yapılmakta ve toplam yedi adet test istatistik değerine bakılarak değerlendirilmektedir. Bu yedi adet test istatistik değerinden büyük bir kısmı anlamlı sonuçlanır ise, panel verilerin eşbütünleşik olduğu yani, panel verilerin uzun dönemde beraber hareket ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

3.3. Panel Sıradan En Küçük Kareler Tahmin Yöntemi

Sıradan en küçük kareler yönteminde, basit doğrusal regresyonun değişkenlerine ait katsayılar gerçeğe en yakın bir biçimde tahmin edilmekte ve bağımsız değişkenlerin katsayılarına ait olan test istatistik değerlerinin, istatistiksel olarak anlamsız olduğunu ifade eden yokluk hipotezi sınanmaktadır. Buna göre, ilgili bağımsız değişkenin katsayısına ait test istatistik değeri anlamlı sonuçlandığında, test istatistik değerlerinin anlamsız olduğunu ifade eden yokluk hipotezinin (H_0) reddedilmesi yönünde karar verilmektedir. Sıradan en küçük kareler tahmin yöntemi eski bir yöntem olup, uygulanan çalışmalarda güvenilir sonuçların elde edildiği ifade edilmektedir.

Sıradan en küçük kareler yönteminin; sapmasızlık, en küçük varyanslılık, etkinlik ve doğrusallık gibi önemli özelliklere sahip olmasının kullanım açısından güven duyulan bir yöntem haline gelmesine neden olmuştur.

3.4. Panel Nedensellik Test Yöntemi

Bu çalışmada, değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin varlığı Granger nedensellik test yöntemi yardımıyla incelenmiştir. Bu test yöntemi, yapılarak bulunan ki-kare test istatistik değerinin

anlamli olup olmadığına bakılır. Eğer anlamli ise; iki değişken arasında tek yönlü veya çift yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4. Veri Seti ve Model

Çalışmanın ekonometrik uygulamasında, 2002-2017 dönemi için otuzdört OECD ülkesinin verileri kullanılmıştır. Literatürde, demokratikleşme düzeyini ifade eden birçok gösterge olmakla birlikte bu çalışmada, üzerinde görüş birliği sağlanan demokratikleşme düzeyini temsil eden temel göstergeler olarak; *hükümetin etkinliği*, *siyasal istikrar* ve *şiddetin/terörün yokluğu*, *hukukun üstünlüğü*, *uygulamaların kalitesi*, *ifade hürriyeti* ve *hesap verebilirlik* değişkenleri belirlenmiştir. Sosyo-ekonomik gelişmeyi ise *insani kalkınma endeksi* değişkeni belirlemektedir. Çalışmada, insani kalkınma endeksi (HDI) verileri Birleşmiş Milletlerin internet veri tabanından alınmış, diğer değişkenlere ait tüm veriler Dünya Bankası internet veri tabanından alınmıştır.

Çalışmada, ekonometrik uygulama için tercih edilen OECD ülkeleri ve belirlenen değişkenlere ait bilgiler tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Ekonometrik Uygulama İçin Belirlenen OECD Ülkeleri ve Veri Seti Bilgileri

OECD Ülkeleri	Dönem	Değişken	Açıklama
Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Güney Kore, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere, ABD	2002-2017	HDI	İnsani Kalkınma Endeksi
		GE	Hükümetin Etkinliği
		PSAVT	Siyasal İstikrar ve Şiddetin/Terörün Yokluğu
		RL	Hukukun Üstünlüğü
		RQ	Uygulamaların Kalitesi
		VA	İfade Hürriyeti ve Hesap Verebilirlik

Tablo 1’e göre, ekonometrik uygulama için insani kalkınma endeksi (HDI), Hükümetin Etkinliği (GE), siyasal istikrar ve şiddetin/terörün yokluğu (PSAVT), hukukun üstünlüğü (RL), uygulamaların kalitesi (RQ), ifade hürriyeti ve hesap verebilirlik (VA) olmak üzere toplam altı değişken belirlenmiştir.

Çalışma için denklem (1)’de ifade edilen model kurulmuştur.

$$HDI_t = \beta_0 + \beta_1 GE_t + \beta_2 PSAVT_t + \beta_3 RL_t + \beta_4 RQ_t + \beta_5 VA_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Denklem (1)’e göre; HDI bağımlı değişkeni, insani kalkınma endeksini temsil etmekte, GE, hükümetin etkinliğini, PSAVT, siyasal istikrar ve şiddetin/terörün yokluğunu, RL, hukukun üstünlüğünü, RQ, uygulamaların kalitesini, VA, ifade hürriyeti ve hesap verebilirliği temsil etmektedir. Modeldeki katsayılar; β_0 , sabit katsayıyı, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5$ eğim katsayılarını ve ε_t ise, hata terimini temsil etmektedir.

Öncelikle çalışmada ekonometrik model için belirlenen değişkenlere ait serilerin logaritmik dönüşümleri gerçekleştirilmiştir.

5. Ekonometrik Sonuçlar

Çalışmada belirlenen değişkenlere ait panel verilerin birim kök testleri Levin, Lin ve Chu (LLC) ve Common Root-Breitung panel birim kök test yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Sabitli ve trendli olarak yapılan birim kök test sonuçları tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Panel Birim Kök Test Sonuçları

Variables	Levin, Lin ve Chu (LLC)		Common Root - Breitung
	Intercept	Intercept Trend	Intercept Trend
HDI	-2.651** (0.004)	1.642 (0.950)	-2.058*(0.020)
GE	-1.924* (0.027)	-17.841** (0.000)	-7.369** (0.000)
PSAVT	-20.398** (0.000)	-18.826** (0.000)	-4.690** (0.000)
RL	-5.148** (0.000)	-25.404** (0.000)	-8.765** (0.000)
RQ	-1.681* (0.046)	-3.781 (0.999)	-3.140** (0.000)
VA	-8.450** (0.000)	-5.645** (0.000)	-17.059** (0.000)

*(**): %5(%1) Anlamlılık düzeyine göre yokluk hipotezinin reddedildiğini gösterir.

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir.

Tablo 2'de verilen ve her iki yöntemle göre yapılan panel birim kök test sonuçlarına göre panel veriler durağan olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, HDI, GE, PSAVT, RL, RQ ve VA değişkenlerine ait panel verileri durağan sonuçlanmıştır. Dolayısıyla, çalışmada kullanılan ve OECD ülkelerine ait panel verileri kendi ortamları etrafında dağılım göstermektedir. Öte yandan, çalışmada kullanılan verilerin uzun dönemde beraber hareket edip etmediklerini görebilmek için, Pedroni Panel eşbütünleşme testi yapılmıştır. Gecikme değerinin belirlenmesinde, Schwarz Bilgi Kriteri esas alınarak yapılan Pedroni panel eşbütünleşme test sonuçları tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Pedroni Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları

Alternatif Hipotez: Ortak AR Katsayıları (Boyut içinde)				
	İstatistik	Olasılık	Ağırlıklı İstatistik	Olasılık
Panel ν -İstatistik	1.990*	0.023	1.989*	0.023
Panel rho-İstatistik	-1.837*	0.033	-1.837*	0.033
Panel PP-İstatistik	-24.262*	0.000	-24.262*	0.000
Panel ADF-İstatistik	-24.262*	0.000	-24.262*	0.000
Alternatif Hipotez: Bireysel AR Katsayıları (Boyut arasında)				
	İstatistik	Olasılık		
Grup rho-İstatistik	0.187	0.574		
Grup PP-İstatistik	-	0.000		
Grup ADF-İstatistik	-	0.000		
	27.527**			

*(**): %5 (%1) Anlamlılık düzeyine göre yokluk hipotezinin reddedildiğini belirtir.

Tablo 3'teki sonuçlara göre, Panel ν -İstatistik, Panel rho-İstatistik, Panel PP-İstatistik, Panel ADF-İstatistik, Grup rho-İstatistik, Grup PP-İstatistik ve Grup ADF-İstatistik olmak üzere toplam yedi istatistik değerden bir tanesi anlamsız sonuçlanmıştır. Elde edilen diğer istatistik değerleri yüzde bir ve yüzde beş anlamlılık düzeylerine göre anlamlı sonuçlanmıştır. Pedroni Panel Eşbütünleşme sonuçlarına göre, ekonometrik model için kullanılan değişkenlere ait panel verilerin uzun dönemde beraber hareket ettikleri ve uzun dönemde ilişkili oldukları tespit edilmiştir.

Çalışmada, otuzdört OECD ülkesine ait değişkenlerin var olduğu panel en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılarak denklem (1)'de gösterilen model tahmin edilmiştir. Panel en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılarak elde edilen sonuçlar tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Panel En Küçük Kareler (OLS) Yöntemi Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: HDI				
Yöntem: Panel En Küçük Kareler (OLS)				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık
C	-0.098	0.004	-24.774**	0.000
GE	-0.086	0.003	-29.607**	0.000
PSAVT	0.005	0.002	2.453*	0.015
RL	0.115	0.003	44.629**	0.000
RQ	0.008	0.005	1.541	0.124
VA	-0.017	0.004	-3.811**	0.000
R-kare	0.935	Düzeltilmiş R-kare		0.934
Regresyonun Standart Hatası	0.003	Akaike Bilgi Kriteri		-8.559
Kalıntı Kareler	0.006	Schwarz Bilgi Kriteri		-8.512
Log Likelihood	2334.116	Hannan-Quinn Kriteri		-8.541
F-İstatistik	1537.510	Durbin-Watson İstatistik		3.210
Olasılık (F-İstatistik)	0.000			

* (**): %5(%1) Anlamlılık düzeyine göre yokluk hipotezinin reddedildiğini gösterir.

Tablo 4'teki sonuçlara göre, GE, RL ve VA değişkenleri için tahmin edilen katsayıların t-istatistik değerlerinin yüzde bir anlamlılık düzeyine göre anlamlı olduğu tespit edilmiş, PSAVT değişkeni için tahmin edilen katsayıya ait test istatistik değeri yüzde beş anlamlılık düzeyine göre anlamlı sonuçlanmıştır. Anlamlı sonuçlanan değişkenlerin katsayılarının, t-istatistik değerlerinin anlamsız olduğunu iddia eden yokluk hipotezleri reddedilmiştir. RQ değişkenine ait test istatistik değeri ise, yüzde beş anlamlılık düzeyine göre anlamsız sonuçlanmıştır.

Panel en küçük kareler tahmin sonuçlarına göre, OECD ülkelerinde hükümetin etkinliği, siyasal istikrar ve şiddetin/terörün yokluğu, hukukun üstünlüğü, ifade hürriyeti ve hesap verebilirliğin insani kalkınma endeksi üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, panel en küçük kareler tahmin yönteminin ardından panel Granger nedensellik test yöntemi kullanılarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri incelenmiştir. Gecikme değerinin bir olarak belirlendiği Panel Granger nedensellik test sonuçları, tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımsız - Bağımlı Değişken	χ^2	df	Olasılık
GE – HDI	37.337**	1	0.000
PSAVT – HDI	89.251**	1	0.000
RL – HDI	7.917**	1	0.005
RQ – HDI	0.064	1	0.800
VA – HDI	6.383*	1	0.012
HDI – GE	298.851**	1	0.000
HDI – PSAVT	158.366**	1	0.000
HDI – RL	684.490**	1	0.000
HDI – RQ	0.724	1	0.395
HDI – VA	22.514**	1	0.000

*(**): %5(%1) Anlamlılık düzeyine göre yokluk hipotezinin (H_0) reddedildiğini gösterir.

Tablo 5'teki sonuçlara göre, RQ değişkeni dışındaki GE, PSAVT, RL, VA değişkenleri olmak üzere diğer tüm değişkenler ile HDI değişkeni arasında çift yönlü Granger nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Buna göre, OECD ülkelerinde hükümetlerin etkinliğinin, siyasal istikrar ve şiddetin/terörün yokluğu, hukukun üstünlüğü, ifade hürriyeti ve hesap verebilirlik değişkenleri, insani kalkınma endeksinin nedeni olmakta aynı zamanda, insani kalkınma endeksi değişkeni de hükümetlerin etkinliği, siyasal istikrar ve şiddetin/terörün yokluğu, hukukun üstünlüğü, ifade hürriyeti ve hesap verebilirlik değişkenlerinin nedeni olmaktadır.

Her üç yöntem ile elde edilen ekonometrik sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, OECD ülkelerinde hükümetlerin etkinliği, siyasal istikrar ve şiddetin/terörün yokluğu, hukukun üstünlüğü, ifade hürriyeti ve hesap verebilirlik değişkenleri ile insani kalkınma endeksi değişkeni arasında ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Sonuçta, OECD ülkelerinde, demokratikleşme düzeyini belirleyen değişkenler ile sosyo-ekonomik gelişme düzeyini belirleyen değişken arasında ilişki bulunmuştur. Birinci olarak Pedroni panel eşbütünleşme testi sonuçları, demokratikleşme düzeyini belirleyen değişkenler ile sosyo-ekonomik gelişme düzeyini belirleyen değişken arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını göstermektedir. İkincisi, panel en küçük kareler tahmin sonuçlarına göre, demokratikleşme düzeyini belirleyen bağımsız değişkenlerin bir tanesi dışındaki diğer tüm bağımsız değişkenlerin sosyo-ekonomik gelişme düzeyini belirleyen bağımlı değişken üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Panel Granger nedensellik test sonuçları ise; demokratikleşme düzeyini belirleyen değişkenlerin bir tanesi dışındaki tüm değişkenler ile sosyo-ekonomik gelişme düzeyini belirleyen değişken arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğunu göstermiştir.

Sonuç

Karşılaştırmalı siyaset biliminde "bir ülkedeki demokratikleşme düzeyi ile sosyal ve ekonomik gelişme arasında ilişki var mıdır?" sorusu üzerinde uzun süredir tartışılan ve cevap aranan temel sorulardan birisidir. Buna cevap arayan çalışmalarda iktisadi faktörlerin de analize dahil edilmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede demokratikleşme ve modernleşme kuramları, demokratikleşme ile sosyal ve ekonomik gelişme arasında ilişkinin varlığı üzerinde kayda değer açıklamalar yapmışlardır. Ancak, demokrasi ile sosyal ve ekonomik gelişme arasındaki ilişki bütün ülkelerde aynı şekilde olmayıp, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Bir ülkede, demokrasinin tam anlamıyla ve tüm kural/kurumlarıyla işleyişi ve bu işleyiş sürecine dair uygulamalardaki farklılıklar, ülkelerin kendilerine özgü siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik koşullarından kaynaklanmaktadır. Bu tür faktörler, bir ülkedeki demokrasi ile iktisadi kalkınma olarak da ifade edilebilen sosyal ve ekonomik gelişme düzeyi arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü üzerinde

etkili olmaktadır. Bu bakımdan, demokrasi ile sosyal ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin incelenirken ekonometrik uygulamaların yapılması önem arz etmektedir.

Demokrasi kavramına bakıldığında demokrasi kavramının farklı biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Demokrasiyi sadece prosedürel boyutuyla seçimlerden ibaret gören bir yaklaşımla değerlendirmek, kavramın özüne ilişkin eşitlik, özgürlük, siyasal süreçlere aktif vatandaş katılımı gibi asli unsurları ihmal ettiğinden, sosyal ve ekonomik gelişme ile ilişkisini açıklamak için yeterli olmamaktadır. Demokrasinin derinliğine vurgu yapan, yönetilenlerin taleplerine duyarlı olmasını önemseyen, demokrasinin kalitesini ve konsolidasyonunu gösteren nitelikli demokrasi yaklaşımları, kalkınma ile demokrasi ilişkisini açıklamada daha anlamlı sonuçlara ulaşmayı sağlamaktadır.

Demokratikleşme ile iktisadi kalkınma ilişkisini anlamaya dönük sorulara, genel itibariyle modernleşme kuramı çerçevesinde cevap bulunmaya çalışılmıştır. Demokrasi ve kalkınma ilişkisini inceleyen, yapısal boyutları dikkate alan modernleşme temeline dayalı kuramlar konuyu açıklamada belirli ölçüde başarı sağlamıştır. Yapısalcı kuramlar olarak da isimlendirilen bu kuramlar, demokratikleşmeyi açıklar iken rejimin yapısı ile ekonomik yapı arasındaki uzun dönemli yapısal faktörler ve değişkenler üzerinde durmuş, aralarındaki etkileşimden bahsetmiştir. Her ne kadar demokratikleşme ile sosyal ve ekonomik gelişme arasında ilişki bulunmuş olsa da, sözkonusu sonuçları genelleştirmek kolay olmamaktadır.

Bu hususları dikkate alarak bu çalışmada, otuzdört OECD ülkesinde 2002-2017 dönemi için demokratikleşme düzeyi ile sosyo-ekonomik gelişme ilişkisi incelenmiştir. Bu amaçla çalışmada, OECD ülkelerinde demokratikleşme düzeyini; hükümetlerin etkinliği, siyasal istikrar ve şiddetin/terörün yokluğu, hukukun üstünlüğü, uygulamaların kalitesi, ifade hürriyeti ve hesap verebilirlik değişkenleri temsil etmektedir. Sosyal ve ekonomik gelişmeyi ise, insani kalkınma endeksi değişkeni temsil etmektedir. Çalışmada üç farklı ekonometrik yöntem kullanılmış olup, üç farklı yöntemle elde edilen sonuçlar birbiriyle benzerlikler göstermektedir.

Çalışmadaki bulgulara göre öncelikle, demokratikleşme düzeyi ile sosyo-ekonomik gelişme arasında genel itibariyle anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadaki bulgular, ekonometrik uygulaması yapılan otuzdört OECD ülkesinde 2002-2017 döneminde, demokratikleşme düzeyinin sosyo-ekonomik gelişmeyi etkilediği, aynı zamanda sosyo-ekonomik gelişmenin de demokratikleşme düzeyi üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Çalışmanın bulguları, demokrasi ile sosyo-ekonomik gelişme ilişkisinin varlığı yönünden Lipset (1959), Coleman (1960), Cutright (1963), Rustow (1970) ve Huntington (1984)'ın bulguları ile benzerlikler göstermektedir. Çalışmadaki bulgular, ekonomik gelişmeden demokrasi yönüne doğru değerlendirildiğinde ise, Lipset (1960), Huntington (1991), Inglehart ve Welzel (2009)'ın bulguları ile örtüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Almond, G. ve Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Amir-ud-Din, R., Rashid, A. ve Ahmad, S. (2008). "Democracy, Inequality and Economic Development: The Case of Pakistan". *MPRA Paper No. 26935*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/26935/>. (erişim tarihi: 03.06.2019)
- Baryshnikova, N. D. ve Wihardja, M. M. (2011). "The Effect of Inequality, Democracy and Economic Development on Institutions: A Dynamic Panel Study". http://www.science.uwa.edu.au/__data/assets/pdf_file/0004/1655401/Institutions_UWA.pdf. (erişim tarihi: 04.06.2019)

- Bauer, P.T. (1981). *Equality, The Third World And Economic Delusion*. London: Weidenfeld and Nicholson.
- Begović, B., Mladenović, Z. ve Popović, D. (2017). "Democracy, Financial Development, and Economic Growth: An Empirical Analysis". *CLDS Working Paper #0317*, <http://www.clds.rs/newsite/Democracy%20financial%20intermediation%20and%20economic%20growth%20WP0317.pdf>. (erişim tarihi: 03.05.2019)
- Bollen, A. K. (1979). "Political Democracy and The Timing of Development". *American Sociological Review*, 4(44): 572-587.
- Bollen, K. A. ve Pamela, P. (2000). "Subjective Measures of Liberal Democracy". *Comparative Political Studies*. 33(1):58-86.
- Boudriga, A. ve Ghardallou, W. (2012). "Democracy and Financial development: Does the Institutional Quality Matter" <https://pdfs.semanticscholar.org/3193/129d17a4f170277b42323bc4f772a54207e3.pdf>. (erişim tarihi: 20.05.2019)
- Coleman, J.S. (1960). "Conclusion". G.A. Almond and J.S. Coleman (Eds.). *The Politics Of The Developing Areas*. Princeton: Princeton University Press.
- Collier, D. ve Levitsky, S. (1997). "Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research". *World Politics*. 49(3):430-451.
- Cutright, P. (1963). "National Political Development: Measurement and Analysis". *American Sociological Review*. 28: 253-264.
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, R. (2010). *Demokrasi Üstüne*. Betül Kadioğlu (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Diamond, L. (1992). "Economic Development and Democracy Reconsidered". *American Behavioral Scientist*. 4/5(35): 450-499.
- Diamond, L., Linz, J. ve Lipset M. L. (1995). "Introduction: What Makes for Democracy?". Larry Diamond, Juan J. Linz and Seymour Martin Lipset (Eds.). *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. 1-66.
- Dünya Bankası (2019). İnternet Veri Tabanı. <https://data.worldbank.org/> (erişim tarihi: 25.04.2019)
- Başkaya, Fikret. (2001). *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ghardallou, W. ve Boudriga, A. (2014). "Financial Development and Democracy is the Relationship NonLinear?". *The Economic Research Forum (ERF) Working Paper Series*. No: 886.
- Heshmati, A. ve Kim, N. (2017). "The Relationship Between Economic Growth and Democracy: Alternative Representations of Technological Change". *IZA Institute Labor Economics Discussion Paper Series* No: 10880.
- Heywood, A. (2011). *Siyaset*. Bekir B. Özipek (Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Huang, Y. (2010). "Political Institutions and Financial Development: An Empirical Study". *World Development*. 12(38): 1667-1677.
- Huntington, S.P. (1984). "Will More Countries Become Democratic?". *Political Science Quarterly*. 99: 193-218.
- Huntington, S. P. (1991) *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman ve London: University of Oklahoma Press.

- Inglehart, R. ve Welzel, C. (2009) "How Development Leads to Democracy: What We Know About Modernization". *Foreign Affairs*. 2(88): 33-48.
- Kalaycıoğlu, E. (1995). "Türkiye’de Siyasal Kültür ve Demokrasi", Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu ve Levent Köker (Der.). *Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür*, Ankara: TDV.
- Kubicek, P. (2003). "International Norms, the European Union, and Democratization, Tentative Theory and Evidence". Paul Kubicek (Eds.). *The European Union and Democratization*. London: Routledge. 1-29.
- Landman, T. (1999). "Economic Development and Democracy: The View From Latin America". *Political Studies*. 4(47): 607-626.
- Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Haven: Yale University Press.
- Lijphart, A. (2011). "Democratic Quality in Stable Democracies". *Society*. 48(1): 17–18.
- Lipset, S. M. (1959) "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy". *American Political Science Association*. 1(53): 69-105.
- Lipset, S. M. (1960) *Political Man: The Social Bases of Politics*. Garden City NY: Doubleday.
- Mandon, P. ve Mathonnat, C. (2015) "Forms of Democracies and Financial Development, Etudes et Documents". *CERDI*. no 21. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01196108/document>. (erişim tarihi: 11.05.2019)
- Miletkov, M. ve Wintoki, M. B. (2009) "Legal Institutions, Democracy and Financial Sector Development". M. Hirschey, K. John, A.K. Makhija (Eds.). *Corporate Governance and Firm Performance*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited. 171-196.
- Moore, B. (1966). *Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World*. Boston: Beacon Press.
- Moore, B. (2003). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*. Alaattin Şenel (Çev.). Ankara: İmge Yayınları.
- Morlino, L. ve Diamond, L. (2004). "The Quality of Democracy, An Overview". *Journal of Democracy*. 15(4):20-31.
- Morlino, L. (2011). "Analysing Democratic Qualities". *Change for Democracy Actors, Structure, Processes*. Oxford: Oxford University Press. 191–222.
- Nosier, S. ve El-karamani, A. (2018). "The Indirect Effect of Democracy on Economic Growth in the MENA Region (1990-2015)". *Economies*. 6(61).
- O'Donnell, G.A. (1973). *Modernization and Bureaucratic-Authoritarianism*. Berkeley: University of California Press.
- Owusu-Sekyere, E. ve Jonas, S. (2017). "Does Democracy Enhance Economic Growth? The case of Anglophone West Africa". *African Journal of Public Affairs*. 6(9): 50-58.
- Plümper, T. ve Martin, C. W. (2003) "Democracy, Government Spending and Economic Growth: A Political-Economic Explanation of the Barro-effect". *Public Choice*. 1-2(117): 27-50.
- Pourgerami, A. 1988. The Political Economy of Development: A Cross-National Causality Test Of Development-Democracy-Growth Hypothesis. *Public Choice*. 58(2):123–141.
- Przeworski, A., ve Limongi, F. (1997). "Modernization: Theories and Facts". *World Politics*. 49(2):155-183.

- Rueschemeyer, D., Stephens, J. D. ve Stephens, E. H. (1992). *Capitalist Development and Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rustow, D.A. (1970). "Transitions to democracy: Toward a Dynamic Model". *Comparative Politics*. 2: 337-367.
- Schedler, A. (1999). "Conceptualizing Accountability". Andreas Schedler, Larry Diamond and Marc F. Plattner (Eds.). *The Self-Restraining State: Power and Accountability in New Democracies*. Boulder: Lynne Rienner. 13-28.
- Schmitter P. C. ve Karl, T.L. (1991). "What Democracy Is... and Is Not". *Journal of Democracy*. 2(3):75-88.
- Schmitter, P. C. ve Guilhot, N. (2000). "From Transition to Consolidation. Extending the Concept of Democratization and the Practice of Democracy". Michel Dobry (Eds.). *Democratic and Capitalist Transitions in Eastern Europe Lessons for the Social Sciences*. London: Kluwert Academic Publishers. 131-46.
- Schumpeter, J. (1970). *Capitalism, Socialism, and Democracy*. London: George Allen and Unwin
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi*. Ebru Arıcan (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- UNDP (2018) "İnsani Gelişme Endeksi ve Endikatörleri: 2018 İstatistik Güncellemesi", http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/_nsani-geli_me-endeksleri-ve-goestergeleri--2018-statistiksel-gue.html. 14 Eylül 2018 (erişim 05.06.2019).
- Uşul, A. R. (2008) "Demokratikleşme Çalışmalarının Serüveni: Endişe, Coşku ve Kötümserlik". Serap Yazıcı, Kemal Gözler, Fuat Keyman (Eds.). *Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan Cilt 1*. Ankara: Yetkin Basımevi. 477-495.
- Yardımcıoğlu, F. (2013). "Eğitim ve Sağlık İlişkisi: Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizi". *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1(9): 49-74.
- Zghidi, N. (2017). "Do Political Stability and Democracy Increase National Growth? Evidence from African Countries Using the GMM Method". *Journal of Global Economics*. 1(5): 1-5.
- Zouhaier, H. ve Karim, K. M. (2012). "Democracy, Investment and Economic Growth". *International Journal of Economics and Financial Issues*. 3(2): 233-240.